

SVERIGES STILLING UNDER DEN TYSK-RUSSISKE KRIG.

Mappe 55

Ekspl. 11

Årg. 1941

Alle måtte regne med at Sverige ville ha meget vanskelig for å holde seg utenfor når det kom til krig mellom Tyskland og Sovjet. Det var for såvidt ikke overraskende at det opsto en krise for den svenske utenrikspolitikken i direkte tilknytning til det tyske overfall på Russland den 22 juni. Denne utenrikspolitiske krise fremkalte imidlertid også sterke indre rivninger som satte det nasjonale samholdet på en hard prøve.

Søndag den 22 juni framla tyskerne i Stockholm en liste over følgende krav: 1. rett til transit for en tysk divisjon fra Norge til Finland, 2. nødlandingsrett for tyske fly, muligens "nødløpingsflyplasser" i Nord-Sverige, 3. rett for tyske transportskip og krigsskip til uavhengig av internasjonale bestemmelser å gå inn til svenske havner og for å reparasjon der, 4. rett til ukontrollert bruk av svenske rikstelefonledninger. - Det er mulig at det ble reist et par mindre spørsmål i tillegg til de som er nevnt. Den tyske ønskeliste ble visstnok overrakt av minister Schnurre, Wilhelmstrasses spesialist for vennskapelig samarbeide med Russland som for anledningen oppholdt seg i Stockholm. Schnurre framla kravene i nærmest ultimatumform og nantydte at det vill få meget alvorlige konsekvenser dersom Sverige nektet å imøtekomme de tyske ønskemål. Han fant å kunne gå med på at saken ble forelagt for Riksdagen, men bare under den forutsetning at avgjørelsen falt i løpet av 2 - 3 dager. Dette var bakgrunnen for at utenriksnemden samledes mandag, riksdagsgruppene tirsdag, og solve riksdagen onsdag.

Den finske regjering uttalte i en note ønske om at Sverige måtte akseptere de tyske krav. Videre ble det fra finsk side bedt om matleveranser fra Sverige. Det er jo en kjent sak at levnedsmiddelsituasjonen i Finland er helt katastrofal. Det har også vært antydning at finnene skulle gå uttalt ønske om at Sverige tok imot sårede. Noe så sikkert er at de henstilte til den svenske regjering ikke å legge hindringer i veien for en svensk frihetsbevegelse, dersom Finland som følge av et russisk angrep kom med i krigen. En bør legge merke til den tyske taktilt som gikk ut på først å presse finnene til å gå inn for tyske krav, for deretter å få dem godtatt i Sverige som finske ønskemål.

Allerede under den svenske regjeringens behandling av kravene viste det seg at det forelå uoverensstemmelser. Sosialdemokratene ga uttrykk for at samtlige tyske krav burde avvises. Arbeiderpartiet har imidlertid bare 6 av samlingsregjeringens medlemmer. Blandt de borgerlige var der noen som und og inntrykket av den nye krigssituasjon og under påberopelse av Sveriges plikt overfor Finland gikk meget kraftig inn for å godta kravene. På møtet med utenriksnemden viste det seg å e samme motsetninger. Da riksdagsgruppene tok standpunkt, vortte sosialdemokratene - som har flertall i begge kammer - mot bare en stemme mot de tyske krav. I de tre borgerlige gruppene var det flertall for å bøye seg, iallefall når det gjaldt gjennommarsjen for den tyske divisjon fra Norge. Det var dette kravet tyskerne satte mest inn på og det var ikke vanskelig å forstå at de var mest optatt av sakens politiske side. Den militære utvikling kunne jo vanskelig influeres av en divisjon mer eller mindre.

Både i Høyres og Bondepartiets gruppe var det overveldig flertall for å gi etter. Høyres folk er meget svake for Finland. Dessuten tror mange av dem på realiteten i slagordene om den russiske fare

Blandt Bondepartiets folk vet man fra før at det er en hel del nasjonalistiske elementer. Partiets organ Svenska Landsbygden har etter avgjørelsen i Riksdagen åpent tatt til orde for ytterligere innrømmelser dersom det vil bli reist nye krav fra tysk side. Folkepartiet er nok så uensartet sammensatt, og det viste seg også under behandlingen av dette spørsmål.

Den svenske konges holdning har spilt en viktig rolle ved behandlingen både i Regjeringen og i Riksdagsgruppene. Han gikk avgjort inn for kravene, og det er ikke utelukket at ryktene om at han truet med å abdisere dersom det ble en krise på grunn av disse spørsmål, medførte riktighet. Fra visse borgerlige hold ble det i disse dager brukt sterke ord mot demokratene. Det ble antydning at de bare kunne gå hvis de ikke ville følge den linjen kongen og regjeringsflertallet var enige om. På en bemerkning om en eventuell avutnevnt regjering neppe ville kunne få riksdagens tillitsvotum, var det blitt svart at kongen da hadde mulighet for å sende hjem riksdagen. Det var under inntrykk av denne situasjon, med fare for en opprivende indre splittelse, at den sosialdemokratiske riksdagsgruppen i en annen votering gikk med på transitteringskravet. De andre spørsmål skulle henvises til regulære forhandlinger gjennom Utenriksdepartementet. Det var dette som siden ble vedtatt av Riksdagen.

Per Albin Hansson gikk meget sterkt inn for at det burde finnes en felles linje mellom partiene, på samme tid som han mer bestemt enn noengang tid ligere sa at han ikke ville gå med på krav som ødela Sveriges suverenitet i hans riksdagsgruppe. Situasjonen i de dager var faktisk mye mer kritisk enn mange aner, og det mest fordi tyskerne med sin nye anti-bolsjevisme i første omgang hadde oppnådd å skape indre splid i Sverige.

Den svenske generalstab gjorde den tyske vurdering til sin egen, nemlig at Russland ville være slått i løpet av 6 - 8 uker. Sterke grupper håpet på - før de var blitt riktig klar over England og Amerikas reaksjon - at det var sjanser for en kompromissfred mellom Tyskland og England. Det som plutselig var blitt det sentrale i disse demokratisk bevissthet, var oppgjøret med bolsjevismen. Det finnes sterke krefter i Sverige som sympatiserer med Tyskland som vern mot faren i øst. Russorhatet har sympati og sterke historiske røtter og lever ikke minst i den svenske mellomklassen.

På riksdagsmøtet den 25 juni var det ingen diskusjon. Gruppene hadde avvist fra denne for ikke å gi kommunistene opplysninger som de kunne rapportere videre. Den sosialdemokratiske minoritet, med Sandler, Engberg, Undén, Ström og Branting i spissen fremla imidlertid erklæring hvori de ga sin avvisende holdning tilkjønne og fraskrev seg følgende av det vedtak som ble gjort.

Utenriksdepartementet demoterte overfor de utenlandske journalister i Stockholm at det forelå krav utover transitteringen. Samtidig førte imidlertid Günther de fortsatte forhandlinger med tyskerne. De ble avsluttet tirsdag den 1. juli. Tyskerne fikk rett til å nødlande med fly som hadde fått maskinskade eller som var sluppet opp for bensin. Nødlingsfly måtte imidlertid ikke komme i flokk. I den form avtalen foreligger er det eneste som går utover internasjonale bestemmelser åpenbart det at slike fly ikke blir internert, men utstyrt med bensin og sendt tilbake til krigsskjeplassen. Når det gjelder tyske skip, hevdes det at avtalen ikke går utover den internasjonale bestemmelse om 24 timers opphold i reparasjonsøyemed. Det er imidlertid fare for at den praktiske tillempling

både i det ene og andre tilfellet vil imbare ytterligere fordeler for tyskerne, de har også forlangt at russiske skip skal bli nektet adgang til svenske havner.

I et annet krav som er blitt lansert fra Berlin, men visst nok ikke foreligger i notes form, gjelder oppløsningen av den svenske Kominternsaksjonen. Hverken på dette punkt eller når det gjelder organiseringen av et frivillig korps til Finland, har regjeringen hittil gitt etter. Spørsmålet med de frivillige er av meget stor betydning. Aktivistiske kretser, med Kroggers Aftenblad i spissen, slo til lyd for at Sverige burde slutte op om Tysklands krig som ikke krigsførende makt, og at de frivillige som ville reise, burde få all mulig støtte. Det var tydelig at planen gikk ut på å la innkaltte soldater reise sammen med sine offiserer og med svensk utstyr. Derfra og til å bli trukket inn i krigen hadde da kanskje bare vært et kort frinn. Regjeringen har avverget denne fare for nøytraliteten.

Finlands krav om motværet blir imøtkekommet i viss mån. Den finske regjerings utsending, sosialdemokraten Fagerholm, som holdt seg i Stockholm i forrige uke, fikk imidlertid av svenske partivennner tydelig beskjed om at man ikke ønsket ytterligere krav fra finske side. Dette skulle jo heller ikke være nødvendig, ettersom finnene i sin opprop påberoper seg at de denne gangen får støtte av verdens sterkeste militærmakt.

I den tale Per Albin Hansson holdt den 29. juni, la han ikke skjul på at det hadde vært stridigheter under behandlingen av den nye situasjon. Han polemiserer også mot sargrupper som ville utnytte forholdene til fordel for landskadelig virksomhet. Han understreket imidlertid meget bestemt at de innrømmelser som hadde funnet sted, var sterkt begrenset og ikke skulle gjentas. Høyres leder, Gösta Bagge, holdt likeledes en tale hvori han sa at Sverige fortsatt vil lele verne om sin frihet og selvstendighet. Især Per Albins tale ble tatt opp meget unædig i Berlin.

Den svenske presse har aldri vært så forvirret som i dagene etter utbruddet av den tysk-russiske krigen. Göteborgs Handels- og Sjöfartstidning var den eneste av de store avisene som holdt klar kurs. Dette blad et lot seg heller ikke forvirre av Finlands tragiske stilling. Blandt Stockholmsavisene sto riktignok Aftenbladet nok så alene med sin propaganda for svensk oppslutning om "Europas frihetskrig" men de andre avisene lå allikevel under for den tyske propaganda. Typisk er forøvrigt den geniale idden Svenska Morgonbladet lanserer noen dager etter 22. juni: Sverige burde yde Finland all mulig støtte i krigen mot Russland. Når det derimot gjaldt krigen mellom Tyskland og England burde Sverige fortsatt holde en streng nøytral linje.

På tross av den anti-russiske stemning som fins i vide kretser ser man ingen antydning til den aktivisme som hadde vokset seg så sterk under forrige Finlands-krig. Det er i første rekke arbeiderklassen som har tatt opp sin holdning til revisjon, og det er jo typisk at flere av de sosialdemokratiske lederne som forrige gangen var blandt aktivistene, nå hører til de mest standhaftige, når det gjelder å møte tysk-finske krav.

Fler fagforbund og fagforeninger har gitt til kjenne at de ikke billiger transiiten for de tyske troppe og krever streng nøytralitet. Den samme oppfatning kom til orde gjennom Landsorganisasjonens organ Fagforeningsrørrelsen. Den sosialdemokratiske ungdom i Stockholm har i en resolusjon som ble vedtatt praktisk talt ensstemmig, sagt åpent ifra at hjelp til Finland i den nåværende situasjon, er ensbetydende med å støtte det nasjonalistiske Tyskland, og at en slik kurs

er ottedolkestøt på et det norske folk.

Om de innrømmelser som er gjort er innledningen til Sveriges "Bulgarisering" eller om det ennå fins en vei tilbake, for at Sverige kan komme til å havne på den rette siden, avhenger ikke så mye av den indre utvikling i Sverige som av krigshendelsene. Engelskmannen har hittil nøyet seg med svake protester. Russerne har heller ikke gjort noe for å støtte svenskene fra seg. Selv etter at de visste om regjeringens beslutning i transittspørsmålet, uttalte de sin varme takk for at Sverige ville vareta de russiske interesser i Tyskland.

Hvis Russland er istand til å holde stand i flere måneder, blir den tyske krigsmakten optatt og svekket i den grad at det er bedre sjanser enn før for den svenske statsledelsen til å motsette seg tyske krav. En slik utvikling kan imidlertid også føre til at tyskerne blir desperate og nettop derfor krever ting som går ut på at Sverige skulle slutte seg til dem. Faren for at det da finns sterke og innflytelsesrike svenske krefter som stadig fortrekker samarbeide med Tyskland framfor kombinasjonen England-Amerika-Russland, skal ikke undervurderes. Det kan imidlertid også tenkes at det går den andre veien. Hvis derimot den russiske motstanden blir brutt i løpet av de nærmeste ukene, hva man har grunn til å tro ikke blir tilfelle - er det fare for at Sverige tilfaller Tyskland som en moden frukt.

Tilslutt bør en huske på at en også i Norge har gått gjennom en nokså tvilsom forhandlingsperiode før en fikk den faste fronten som ikke lar seg røkke av nasistiske manøvre og ikke en gang av den nye krigssituasjon. Den siste forhandlingsperiode i Sverige har ført landet nærmere "bulgarisering", men den har også fremkalt sterkere reaksjoner i folket en før. Selv om en får følge den videre utvikling i Sverige med all mulig skepsis, er det ingen grunn til å tro at Sverige allerede er tapt.

Uttalelse vedtatt på Stockholms sosialdemokratiske ungdomsdistrikts fellesstyrekonferanse den 30. juni 1941

"Den nye krigsutvidningen har før vårt land benyttet nye store påfrestninger. Vi forstå lågets alvar og statsmaktens svarigheter att föra en politik, som til alla delar säkra vår fred, frihet och oberoende.

Vi vilja uttala som vår uppfatning, att den stora kraftutövningen mellan Tyskland och Sovjet endast är ett ledd i det tyska kriget mot det engelska imperiet, och att derfor varje stöd, moralisk eller materiellt åt Tyskland eller tyska bundsförvanter, är ett ställningstagande för nazismens krig mot demokraten.

Redan ha sterke grupper och opinionsbildande organ inom vårt land börjat en öppen propaganda för Sveriges deltagande i kriget som "icke krigsförande part". Vi forstå Finlands beklagansvärde tvångsläge som medfört att landet mot folkets egen vilja dragits in i kriget sedan det nödgast upplåtit sitt område för tyska trupper. Men varje åtgärd av stöd åt Finland betyder att i detta ögonblick övergivande av den svenska neutraliteten och ett steg närmare svensk deltagande i kriget på tysk sida. Det innebär även ett steg närmare ett hugg i ryggen på vårt norske broderfolk.

Transitteringen av tyska trupper genom Sverige är en åtgärd som vi icke kan förena med vår uppfatning om strikt neutralitet. Vi böja oss emellertid för handling som redan är skedd, men förbita oss starkt på statsministerens ord att det är en "engångsötergift", visserligen av stor betydelse, men samtidigt klart begränsad.

Vi vilja betyga vår vilja att stödja en rent svensk politik utan ötergifter åt ena eller andra hållet. Vi ansa att förutsättningen för en sådan linje under dessa hårda tider är:

- "att demokratin inom landet bevaras oinskränkt,
- "att ingen partibildningar förklarar illegala, eller ifall de gäller ytterlighetspartiene til höger och vänster, att dessa behandlas lika.
- "att full pressfrihet får råda under självansvar,
- "att statsmakerna tilser att fullständig beredskap på alla områden blir genomförd.

I medvetande att statsmakterna gör allt för att upprätthålla den svenska neutraliteten och bevara den indre friheten, vill vi betyga vår vilja att vara beredda til alla offer för svensk självbestämmanderätt och landets nationella oberoende.

-----000000000-----

Forholdene i Tyskland. A dømme etter fler meldinger vi i den senere tid har fått fra Tyskland, blir stillingen og stemningen der nede stadig dårligere. Folk ser mer og mer mørkt på fremtidsutsiktene og troen på den endelige seier blir stadig mindre. Folk forstår at den nye krig mot Russland er et spill med menneskeliv av voldsomme dimensjoner.

Matsituasjonen har også forverret seg. I Berlin har det vært dager hvor det ikke fantes poteter og ikke øl og detter er noe som gjør inntrykk på tyskerne. Bombingen av tyske byer blitt voldsommere og antallet ev ofre er jo langt høyere enn de offisielle tyske kommunokeer forsøker å gi inntrykk av. Dette kan man lese seg til av tyske avisers opgaver over ofrenes tall. Særlig har bombingene av Hamburg i de siste måneder vært langt voldsommere og med langt større skadevirkning enn tidligere. Men det som har gjort største inntrykk på besøkende i Hamburg enn selve bombingene er den uendelige rekke kvinner og barn som har beleiret jernbanestasjonene for å komme ut av byen. Dette nektes å em imidlertid av de tyske myndigheter som isted en har skaffet frem til Hamburg ekstra rasjoner av kjøtt, egg og smør for på denne måte å berolige stemningen. Det er en døl murring i Tyskland, men noen almindelig misstillit til den nåværende Hitlerled else kan der ikke påvises. Der er imidlertid flere tegn som tyder på at Hitlers stilling begynner å røkkes. Som et lite eksempel kan nevnes at på et gymnasium i Berlin ble Hitlers bilde revet ned av veggen og kastet ut av vinduet. Det eiendommelige var at skolen dysset ned saken. Det hadde neppe hendt for et år siden.

Også Her i landet får man inntrykk av et visst missmot, mer og mer gjør seg gjellende, særlig innen den tyske vernemakt. Troen på den endelige seier blir stadig mindre. I Nord-Norge gjør det seg gjeldende en sterk frykt for amerikansk invasjon.

Hva der ikke er til å tro. Vi har fått anledning til å gjengi følgende skrivelse fra Medisinaldirektoriabet. Skrivelsens innhold trenger såvisst ingen kommentarer.

Direktøren for det sivile Medisinalvesen, Oslo
Til Oslo Helsesråd.

Man har fått melding om at svangre kvinner, som er blitt besvangret av tyskerne, har fått besøk av helsesrådets sykepleiersker, som likoverfor disse kvinner har uttalt sin forbauselse over at de har kunnet ha samkvem med tyskere og la seg besvangre av dem. --- Forsåvidt som dette medfører riktighet, skal man be om at denslags aggitasjon av Helsesrådets sykepleiersker øyeblikkelig må bli stoppet. -- Oslo den 14. juli 1941.

Gunnar Amundsen (sign)